IS-SAWM FI ŻMIEN IL-LIĠI L-QADIMA

Issa li qegħdin fi żmien is-sawm tar-Randan jixraq li ngħidu xi ħaġa fuq is-sawm fi żmien il-Liġi l-Qadima biex aktar nifhmu l-ħsieb tal-Knisja li tridna nsumu f'dan iż-żmien imqaddes.

Is-sawm bħala tgħakkis tal-ġisem li bih nitolbu maħfra lil Alla kien magħruf mijiet ta' snin qabel Kristu. Il-Lhud tal-ewwel żminijiet, aktar minn elf sena qabel Kristu, kellhom sawma waħda biss fis-sena li kienet issir f'Għid il-Maħfra, li kienet fil-jum għaxra tas-seba' xahar, jiġifieri ħabta ta' nofs Ottubru. Kienet festa kbira; l-ebda xogħol ma kien jista' jsir, u l-qassis il-kbir kien jitlob maħfra għad-dnubiet tal-poplu kollu.

Barra minn din is sawma, li r-Rabbini kienu jgħidulha "is-sawma l-kbira," kien isir sawm ieħor fi żmien ta' hemm tal-poplu. Wara l-mewt ta' Sawl il-poplu sam sebat ijiem; l-Iżraelin samu sa fil-għaxija qabel ma tqabdu ma' wlied Benjamin; is-sultana Jeżabel, f'isem żewġha, ordnat sawma bħala tpattija għad-dagħwa li hi waħħlet f'Nabot; il-profeta Jona ried li s-nies ta' Ninwe, għalkemm ma kenux Lhud, isumu biex jaqilgħu maħfra minn għand Alla.

Barra minn dan is-sawm pubbliku, il-Lhud kellhom is-sawm privat. Minn rajh kulħadd kien jista' jsum kemm irid u meta jrid barra mill-festi. Waħda mil-liġijiet qodma kienet din: "Jekk mara tintrabat b'wegħda li ssum, żewġha jista' jħassrilha l-wegħda". Din ma kenitx sawma tal-liġi li ma kien jista' jħassarha ħadd, imma sawma b'wegħda li l-mara tagħmel minn rajha. Hekk naqraw li David sam biex jaqla' l-fejqan ta' ibnu tarbija. Is-sultan Aħab sam biex jeħles mill-kastig ta' Alla. Ester samet biex titlob 'l Alla jeħles il-poplu tagħha.

Dan sa żmien il-jasar ta' Babel. Meta l-Lhud reġgħu lura lejn arthom minn Babel (sena 536 q.K.) żiedu ħafna sawm ieħor fil-liġi tagħhom. Il-profeta Zakkarija jsemmi s-sawm tar-raba' xahar (Ġunju - Lulju), tal-ħames xahar (Lulju - Awissu), tas-seba' xahar (Settembru - Ottubru), tal-għaxar xahar (Diċembru - Jannar). Kien hemm ukoll is-sawma li kienet issir b'tifkira tal-ħelsien tal-Lhud fi żmien Ester. Fi żmien Kristu l-Lhud kellhom aktar minn sawma kull xahar. Is-Sinedriju, jew il-Gvern tal-Lhud, żied sawm ieħor. Il-Lhud devoti, u fuq kollox il-Fariżin, kienu jsumu minn rajhom darbtejn fil-ġimgħa, bħalma naqraw fil-parabbla tal-Fariżew u l-Pubblikan. Id-dixxipli ta' Ġwanni l-Battista kienu jsumu wkoll, imma d-dixxipli ta' Kristu ma kenux. Fl-istorja tan-nawfraġju ta' S. Pawl naqraw li meta l-ġifen kien għadu fl-inħawi ta' Ċipru, kien għadda s-sawm jiġifieri s-sawma l-kbira ta' nofs Ottubru. U dan igħnna biex nagħarfu f'liema ħabta tas-sena ġie San Pawl f'Malta.

Dan hu s-sawm tal-Lhud mill-bidu sa żmien Ġesù Kristu. Naraw issa kif kien isir. Is-sawm l-aktar komuni kien ta' erbgħa u għoxrin siegħa, minn fil-għaxija sal-għaxija. Ma kien jittieħed l-ebda ikel u ebda xorb. Xi għorrief tal-komma wiesgħa kienu jgħidu li bil-lejl wieħed kien jista' jiekol, bħalma jagħmlu l-Misilmin. Xi drabi s-sawma kienet iddum aktar minn erbgħa u għoxrin siegħa. Ester

sawmet għal tlitt ijiem u tliet iljieli. Is-sawm ta' erbgħin jum ta' Mosè, Elija u Ġesù Kristu għandna nqisuh bħala miarklu. Fis-sawm barra milli wieħed ma kienx jiekol u jixrob, wieħed iken jiċċaħħad ukoll minn kull ma jogħġbu u jagħtih pjaċir, ngħidu aħna ħasil, dlik bil-fwejjaħ, ilbies sabiħ. Xi drabi wieħed saħansitra kien jitfa' r-rmied fuq rasu, jimxi b'rasu mgħadd-sa lejn l-art u ma jsellimx lill-ħbieb li jiltaqa' magħhom. San Ġlormu jikteb hekk fuq is-sawm tal-Lhud ta' żmienu: "Jibku, jimxu ħafjin, jitmiegħku fit-trab u fir-rmied u jorqdu fuq xkora." Fil-festi ma kienx isir sawm, bħalma anqas ma jsir fil-Liġi tagħna.

Ġesù Kristu ma riedx jorbot id-dixxipli tiegħu mal-liġijiet tas-sawm imdaħħlin mill-għorrief Lhud. Dawn huma liġijiet tqal wisq biex l-bniedem jiflaħ jerfagħhom. Is-sawm kien penitenza, imma waqt li Kristu, l-Għarus tal-Knisja, kien magħhom kien żmien ta' ferħ mhux ta' penitenza. Jiġi żmien meta Kristu ma jkunx aktar magħhom, imbagħad isumu. Ġesù qal ukoll li hemm xjaten li ma joħorġux mill-bniedem ħlief bis-sawm u bit-talb. Imma meta nsumu ma għandniex nuru li aħna sajmin bħalma jagħmlu n-nies ta' żewġ uċuħ. Il-drawwa tas-sawm daħlet fost l-ewwel insara u baqgħet fil-Knisja sal-lum.

P.P. SAYDON.

~~IL-ĠIMGĦA L-KBIRA F'ĠERUSALEM~~

~~Hawnhekk ma aħniex sa ngħidu x'isir f'Ġerusalem matul il-Ġimgħa l-Kbira kollha, minn Ħadd iż-Żebbuġ sal-Għid il-Kbir, għax bjex tagħmel dan trid ħafna wisa' u żmien. Sa naraw fuq fuq x'isir il-Ħamis ix-Xirka u l-Ġimgħa l-Kbira biss.~~

~~Il-Ħamis ix-Xirka fil-għodu, ġewwa l-Bażilka tal-Qabar ta' Kristu, u quddiem il-Qabar Imqaddes sewwa, issir quddiesa kbira bil-mużka, fuq artal tal-għewied miksi bil-fidda, bil-kandlieri tal-fidda u l-važuni u l-fjuri ta' ġewwa fihom tal-fidda wkoll. Iqaddes Pontifikal il-Patrijarka ta' Ġerusalem u fil-quddiesa jbierek iż-Żejt Imqaddes. Wara l-quddiesa issir purċissjoni li fiha jduru għal tliet darbiet mal-Qabar ta' Kristu bis-Sagrament Imqaddes u wara jqiegħduh ġewwa l-Qabar f'tabernaklu tal-fidda, imdawwar bix-xama' jixgħel u l-ward. Wara nofs inhar isir il-ħasil tar-riġlejn ġewwa l-Bażilka, quddiem il-Qabar ta' Kristu, mill-Patrijarka wkoll. Qabel il-quddiesa il-Misilmin jiftħu l-knisja sakemm jidħlu n-nies u jerġgħu jagħlquha; jerġgħu jiftħuha wara l-quddiesa u jagħlquha malajr wara nofs inhar.~~

~~Il-Ħamis ix-Xirka, fl-4 ta' wara nofs inhar, il-Franġiskani ma' kotra kbira ta' Insara minn Ġerusalem, imorru jżuru l-Imkejjen Imqaddsa li hemm fuq l-Għolja ta' Sijon, li hija biċċa mill-belt infisha, inħawi mibnija u nħawi egħlieqi ta' l-oqbra, ta' l-Insara (Latini Grjegi u Armeni) u tal-Misilmin.~~

~~Fl-4 mela, il-Franġiskani joħorġu mid-Dejr il-kbir tagħhom ta' San Salvatur u jiġbdu lejn Bab il-Halil, ma' qatigħ Insara li jkunu jistennewhom barra d-Dejr. Jgħaddu minn quddiem binj kbir u qadim, fejn dari kien il-Qasar jew *Palazz* ta' Erodi u jitilgħu lejn ix-xellug. Jibqgħu sejrin minn triq dejqa u joħorġu minn wieħed mill-bibien tal-belt, li jgħidulu Bab~~